

РОЗДІЛ І. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.565.2.033(4)

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2021-2-01>

Співвідношення принципу обґрунтованості з іншими принципами конституційного судочинства: зарубіжний досвід

Бзова Л. Г.

аспірант кафедри процесуального права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

вул. Університетська, 19, Чернівці, Україна

orcid.org/0000-0003-3143-4904

l.bzova@chnu.edu.ua

Ключові слова: *принципи, конституціоналізм, аргументація, мотивування, тлумачення.*

У статті досліджується питання ефективності взаємодії принципів конституційного судочинства в порядку здійснення правосуддя, яке викликано актуальністю вивчення «живого» конституційного права у більшості країн. Принципи – це основні керівні положення права, що відображають об'єктивні закономірності, що виражають сутність і цінність усієї системи права. Конституційні принципи зумовлені конституційними цінностями, отже, значення і зміст принципів може бути розкрито лише з урахуванням розуміння цих цінностей. Проте, розглядаючи конституційні принципи, слід додати, що в нормах конституції міститься набагато більше положень про принципи, ніж про цінності.

Конституційні принципи мають своїми витокami конституцію як Основний Закон і доктрину конституціоналізму. Таким чином, конституційні принципи для сучасної, демократичної, правової держави є орієнтиром стійкого конституційного розвитку за умови їх судового захисту. Автор досліджує принцип обґрунтованості рішень конституційних судів, а також співвідношення даного принципу з іншими принципами конституційного судочинства. Зростаюче значення принципу обґрунтованості в конституційній юрисдикції супроводжується розробкою теоретичного поля, зосередженого особливо на аргументативних практиках конституційних судів. У доктринальних дослідженнях, які, як правило, задіяні в концептуальній атмосфері юридичної аргументації, зростає ілюзія на конкретну теоретичну сферу, що називається конституційним аргументом.

Отже, конституційні принципи являються базисом, основою для правового регулювання не тільки конституційно-правових, а й усіх без винятку суспільних відносин. Така універсальність конституційних принципів зумовлена роллю галузі конституційного права в системі права кожної країни. Але сьогодні існує проблема неоднакового наповнення змісту принципів у тексті нормативних приписів, яке має і науково-практичне значення, оскільки дозволяє юридичній науці сформулювати та теоретично обґрунтувати систему основоположних, ключових універсальних ідей, що виражають сутність права, його зміст, характер впливу на суспільні відносини, і з урахуванням цього виробити конкретні рекомендації щодо вдосконалення законодавства та механізму правового регулювання загалом.

Correlation of the principle of validity other procedural principles: foreign experience

Bzova L. G.

Postgraduate Student at the Department of Procedural Law

Chernivtsi National University

Universytetska str., 19, Chernivtsi, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3143-4904

l.bzova@chnu.edu.ua

Key words: *principles, constitutionalism, argumentation, motivation, interpretation.*

The article examines the effectiveness of the interaction of the principles of constitutional justice in the administration of justice, which is caused by the relevance of the study of “living” constitutional law in most countries. Principles are the basic guiding principles of law, reflecting the objective laws that express the essence and value of the entire legal system. Constitutional principles are conditioned by constitutional values, therefore, the meaning and content of the principles can be revealed only with an understanding of these values. However, when considering constitutional principles, it should be added that the norms of the constitution contain much more provisions on principles than on values.

Constitutional principles have their origins in the constitution as the Basic Law, and the doctrine of constitutionalism. Thus, the constitutional principles for a modern democratic state governed by the rule of law are a guideline for sustainable constitutional development, subject to their judicial protection. The author examines the principle of validity of decisions of constitutional courts, as well as the relationship of this principle with other principles of constitutional justice. The growing importance of the principle of validity in constitutional jurisdiction is accompanied by the development of a theoretical field focused especially on the argumentative practices of constitutional courts. In doctrinal studies, which are usually involved in the conceptual atmosphere of legal argumentation, the illusion of a specific theoretical area, called the constitutional argument, grows.

Thus, constitutional principles are the basis, the basis for legal regulation not only of constitutional law, but also of all public relations without exception. This universality of constitutional principles is due to the role of the field of constitutional law in the legal system of each country. But today there is a problem of unequal content of principles in the text of regulations, which has scientific and practical significance, as it allows jurisprudence to form and theoretically substantiate a system of fundamental, key universal ideas that express the essence of law, its content, the nature of influence on public relations, and with this in mind to develop specific recommendations for improving legislation and the mechanism of legal regulation in general.

Постановка наукової проблеми. Встановлення гарантій у демократичних конституціях є фундаментальним елементом захисту нинішніх демократій, і вони становлять необхідні елементи, щоб конституційне визнання прав не було чисто формальним, а й практичним. Конституційна юрисдикція у своїй конкретній функції захисту основних прав людей просочена принципами, що формують теорію основних прав.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідження природи принципів конституційного процесу займалися такі вчені, як Пауло де Баррос Карвальо,

Хаїм Перельман, Хосе Канотільйо, Луїз Баррозу, Хорхе Жуніор, Фабіо Соуза тощо.

Постановка завдання. Необхідним є аналіз теорії та законодавства зарубіжних країн з метою вивчення правової природи принципу обґрунтованості та пропозиції щодо імплементації в норми вітчизняного законодавства.

Метою статті є дослідження співвідношення принципу обґрунтованості з іншими принципами конституційного судочинства в зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу. У теорії права під процесуальними принципами розуміють

основні ідеї, керівні начала, що відображають найбільш суттєві риси і властивості юридичного процесу та забезпечують його єдність і досягнення цілей, що стоять перед ним. Ці принципи або закріплюються в законодавстві, або впливають із положень законодавства. Вони утворюють основу, фундамент усіх процесуальних норм, забезпечують законність та ефективність діяльності відповідних органів і обґрунтованість їхніх рішень [1].

Пауло де Баррос Карвальо вчить, що «принцип» – це слово, яке часто відвідує філософський дискурс, висловлюючи «початок», «точку початку», «вихідну точку», «граничну гіпотезу», вибрану як робочу пропозицію. Це також виражає форми синтезу, з якими філософські медитації рухаються («бути», «не бути», «ставати-бути» і «треба бути»), крім того, вони мають обов'язкову присутність там, де будь-яка теорія виховує наукові претензії, оскільки вся наука спирається на одну або більше аксіом (постулатів). Кожен «принцип», будь то простий термін або більш складне твердження, завжди сприйнятливий до вираження в пропозиційній, описовій чи приписувальній формі [2].

Принципи – це конституційні приписи та гарантії, що несуть у собі обіцянки та обмеження: обіцянка справедливого вирішення конфліктів та обмежень, наскільки вони обмежують та зумовлюють усю державну діяльність, тобто забезпечують певні позиції для сторін та обмежують роботу судді. Тоді зазначається, що процес дійсно захищений конституційними заповідями [3]. Щодо цього Сідней Амендейра-молодший заявляє, що «конституційний захист є набором конституційних гарантій, що забезпечують сторонам здійснення процесуальних повноважень, які є необхідними для здійснення юрисдикції. Отже, розуміється, що вони є не просто гарантіями сторін, а також гарантують захист самого процесу, узаконюючи здійснення юрисдикції державою» [3].

Ф. Мутз працює на межі риторики і герменевтики, досліджуючи питання права. Він поєднав герменевтичну філософію Г. Гадамера та риторику філософію Х. Перельмана для оцінювання юридичної практики на предмет дотримання принципу справедливості під час аргументування судового рішення [4].

Щодо оцінки правової аргументації, яка здійснюється конституційними судами, слід сказати, що визначальним для них є принцип статутного тлумачення, який базується на основі законодавства та практики суду. Конституційний Суд України під час прийняття відповідного рішення звертається до попередніх рішень, що є головною ознакою використання принципу обґрунтованості у своїй діяльності.

Е. Хартман зазначає, що принцип мотивації рішень у демократичній державі є не лише політичною гарантією контролю суспільством за судовими рішеннями, але й процедурною гарантією, яка забезпечує достатню прозорість здійснення владної юрисдикції та гарантує сторонам доступ до мотивування рішення, дозволяючи в майбутньому його оскаржувати [5].

За словами С. Сайкі, дуже важливо підкреслити, що принцип мотивації є невід'ємною частиною позитивної процесуальної правової системи, яка функціонує як об'єктивна межа системи, й тому не може бути відсутнім у моменти, коли він спрацьовує в процесі позитивізації правових норм як актів застосування законів [6].

Принцип мотивації, який також називають вільно мотивованим переконанням, зобов'язує суддю пояснити причини прийнятого висновку з відповідною мотивацією прийнятого рішення, оскільки якщо це не так, воно буде нульовим, тому мотивація представляє елементи засудження, оцінене суддею [7]. Історично склалося так, що судовим органам не прийнято мотивувати свої рішення за допомогою норм, які змушують їх поводитись таким чином, настільки, що в державах, де застосовується загальне право, судові органи зазвичай мотивують судові рішення, винесені без чіткого правового правила, що покладає такий обов'язок [8].

Принцип єдності в Конституції базується на пошуку суперечливих тлумачень між конституційними нормами. Таким чином, цей принцип має на меті забезпечити, щоб суддя дотримувався конституційних норм у повному обсязі, тлумачачи Конституцію як гармонійну, інтегровану та цілісну систему норм [9].

Х. Канотільйо стверджує, що «принцип єдності Конституції набуває автономної актуальності як інтерпретаційний принцип, коли означає, що Конституційний закон повинен тлумачитися таким чином, щоб уникнути суперечностей (антиномій, антагонізмів) між його нормами і передусім між конституційними правово-політичними принципами структурування. Як «орієнтир», «керівництво для обговорення» та «фактор прийняття рішень герменевтики» принцип єдності зобов'язує тлумача розглядати Конституцію як єдине ціле та прагнути гармонізувати простір напруженості, що існує <...> між конституційними нормами для втілення. Отже, тлумач повинен завжди розглядати конституційні норми не як відособлені та розпорошені норми, а як приписи, інтегровані в унітарну внутрішню систему норм і принципів» [10, с. 162].

Отже, можна сказати, що принцип єдності Конституції має на меті встановити конституційні норми як унікальні, однак взаємопов'язані, та їх

не слід аналізувати окремо, між установленими нормами завжди буде зв'язок. Цей принцип можна краще зрозуміти словами Л. Баррозу [11, с. 147], який говорить про його походження: «принцип єдності в Конституції має широкий курс німецької доктрини та юриспруденції». У рішенні, яке Клаус Штерн згадує як перше важливе рішення Федерального конституційного суду, цей Суд постановив, що «конституційне положення не може розглядатися окремо, і його не можна тлумачити виключно від нього самого». Це пов'язано значенням з іншими заповідями Конституції, що представляє внутрішню єдність. Посилаючись на таке рішення, Конрад Гессен зазначив, що взаємозв'язок та взаємозалежність, що існує між різними елементами Конституції, вимагає врахування набору, в якому правило завжди враховується [12]. У пізнішому рішенні Федеральний конституційний суд Німеччини повторно позначив принцип, навіть надавши йому особливу відмінність і першість: «найважливішим принципом тлумачення є принцип єдності конституції як одиниці сукупності з технологічним сенсом, оскільки суть конституції полягає в унітарному порядку політичного та соціального життя державної спільноти.

Принцип розумності – це ніщо інше, як інструмент оцінки конкретного факту стосовно права, яке застосовується. Л. Баррозу зазначає, що цей принцип виник у Сполучених Штатах, функціонуючи, таким чином, як параметр для судового контролю, тобто для контролю конституційності.

Х. Олівейра концептуально розуміє принцип розумності відповідно до причини його застосування [13, с. 92]. Це сприяє поясненню, тобто зв'язку між наслідком та причиною. Це пов'язано з розсудливістю, моральними чеснотами, здоровим глуздом, вищими цінностями, що пропагуються в суспільстві.

Таким чином, принцип розумності націлений на здоровий глузд, урахуваючи співвідношення наслідку та причини, вимагаючи від судді діяти розсудливо. У. Авіла осмислює принцип розумності шляхом аналітичної реконструкції рішень Суду, оскільки не існує єдиної термінології чи критеріїв, що підтверджують використання цього принципу. Таким чином, для автора цей принцип повинен бути проаналізований відповідно до конкретного випадку [14].

Таким чином, принцип розумності шукає справедливості, акта дії з розумом, де суддя повинен урахувати певну юридичну обставину відповідно до її якісних аспектів, тобто соціальних, економічних, культурних та політичних аспектів, завжди заснованих на правових параметрах. Слід зазначити, що принцип розумності є фундаментальним для тлумачення будь-якої конституційної норми.

Принцип інтегруючого ефекту лежить в основі того, що будь-яке конституційне тлумачення повинно зробити основні політичні принципи, які містяться в конституційному тексті, ефективними, оскільки вони представляють вибір виборців щодо основних цінностей суспільства. Отже, можна сказати, що цей принцип націлений на гармонію між політичним та соціальним секторами.

Враховуючи, що принцип інтегруючого ефекту націлений на гармонійну політичну та соціальну інтеграцію, можна вважати, що суддя повинен надавати пріоритет тлумаченням, що зберігають цю гармонію, завжди маючи на увазі інші принципи, що зміцнюють політичну єдність, ураховуючи, що це одна з основних цілей Конституції.

За цим принципом П. Перейра пояснює, що «тлумачення має внаслідок виникнення право-конституційних проблем надавати привілей усім елементам, що ведуть до збереження «політичної єдності» [15, с. 103]. Отже, в основному правильно говорити, що принцип інтегрованого ефекту націлений на гармонію між політичним та соціальним секторами, а також на мирне співвідношення всіх інших принципів.

Варто пам'ятати, що надзвичайно важливо не розглядати принципи окремо, оскільки, як і до конституційних норм, до них слід ставитися уніфіковано, сприяючи вирішенню конфліктів та напруженості, що існують у межах судової влади.

Для Х. Канотільйо принцип інтегруючого ефекту безпосередньо пов'язаний із принципом єдності конституції, і його слід тлумачити для вирішення право-конституційних проблем, беручи в пріоритет фактори, що сприяють політичній та соціальній гармонії [16].

Як впливає з назви, принцип максимальної ефективності має на меті надати максимально можливу ефективність конституційним нормам. Слід урахувати, що кожна конституційна норма має мінімальну ефективність, однак мета полягає в тому, щоб надати тлумачення, що сприяє її більшій ефективності. Л. Баррозу концептуалізує ефективність так: «Ефективним є правильний акт для досягнення мети, заради якої він був створений. У випадку норми юридична ефективність визначає якість виробництва більшою чи меншою мірою її типових наслідків, регулюючи із самого початку ситуації, відносини та поведінку, зазначені в ній; у цьому сенсі ефективність стосується застосовності, придатності до виконання стандарту» [17, с. 219].

Принцип гармонізації, що розглядається в цій темі, який також відомий як принцип практичної згоди, згідно з Г. Фільо, має на меті забезпечити, щоб тлумачення конституційного правила відпо-

відало його іншим конституційним принципам. Слід підкреслити, що один принцип завжди знаходить свою межу в іншому принципі [18].

Принцип пропорційності діє у випадках колізій правових принципів. Це означає, що він діятиме як стандарт тлумачення та застосування, який не можна виключати. Основним моментом є розуміння того, що це норма, яка вирішує зіткнення.

Висновки. У процесі дослідження даної теми було висвітлено поняття та види принципів конституційного судочинства в зарубіжних країнах, а також їх співвідношення з принципом обґрунтованості рішень конституційних судів. На нашу думку, імплементація даного принципу в норми національного законодавства дозволить більш ефективно суддям здійснювати правосуддя та забезпечить розвиток доктрини принципів конституційного судочинства.

Література

1. Лазарев В.В. Принципы юридического процесса. URL: http://society.polbu.ru/lazarev_pravo/ch63_i.html
2. Carvalho, Paulo de Barros – “Direito Tributário Linguagem e Método”, 2011, São Paulo, Editora Noeses, 4ª edição, pag. 264.
3. Amendoeira JR., Sidnei. Manual de direito processual civil, volume 1 : teoria geral do processo e fase de conhecimento em primeiro grau de jurisdição. 2ª Ed. São Paulo : Saraiva, 2012.
4. Francis J. Mootz, Law, Hermeneutics and Rhetoric. New York, 2016, xv-xvii.
5. Hartmann Érica de Oliveira. A motivação das decisões penais e a garantia do artigo 93, IX, da Constituição da República
6. Saiki Silvio Luis de Camargo. A norma jurídica da motivação das decisões judiciais. Rev. Jurídica. Brasília, v. 9, n. 88, dez 2007 a já 2008.
7. Jorge Junior, O princípio da motivação das decisões judiciais. Revista Eletrônica da Faculdade de Direito a PUC – SP. PUC.
8. Goncalves Tiago Figueiredo – Dissertação de Mestrado: “A Garantia Da Fundamental da Motivação Das Decisões Judiciais”, apresentada à Faculdade de Direito da PUC/ SP, São Paulo, em 2003, p. 42.
9. Peixoto Maria de Lourdes Seraphico. “Considerações a respeito da interpretação da norma constitucional. O papel da pré-compreensão” in Cadernos de Direito Constitucional e Ciência Política. São Paulo: Revista dos Tribunais, n. 28, 1999.
10. Canotilho José Joaquim Gomes. Direito Constitucional. 5 ed. Coimbra: Almedina 1991.
11. Barroso Luís Roberto. Interpretação e aplicação da Constituição: fundamentos de uma dogmática constitucional transformadora. São Paulo : Saraiva, 1999.
12. Hesse, Konrad. Escritos de derecho constitucional. Madrid : Centro de Estudios Constitucionales, 1983.
13. Oliveira Fábio Corrêa Souza de. Por uma teoria dos princípios: o princípio constitucional da razoabilidade. Rio de Janeiro : Editora Lumen Juris, 2003.
14. Ávila Humberto. Teoria dos Princípios. 10º ed. São Paulo : Malheiros, 2009.
15. Pereira Potyara Amazoneida Pereira (Orgs.). Política Social e Democracia. Rio de Janeiro : Cortez, 2001.
16. Canotilho José Joaquim Gomes. Direito Constitucional e Teoria da Constituição. 3 ed. Coimbra : Almedina, 1998.
17. Barroso Luís Roberto. O Direito Constitucional e a efetividade de suas normas, 3ª ed., Rio de Janeiro, Renovar, 1996.
18. Guerra Filho. Processo Constitucional e Direitos Fundamentais. 2ªed. São Paulo : Celso Bastos Editor: Publicação do Instituto Brasileiro de Direito Constitucional, 2001.

References

1. Lazarev V. V. Printsipy yuridicheskogo protsessa. URL: http://society.polbu.ru/lazarev_pravo/ch63_i.html [in Russian]
2. Carvalho, Paulo de Barros (2011) – “Direito Tributário Linguagem e Método”, São Paulo, *Editora Noeses*, 4ª edição, pag. 264.
3. Amendoeira JR., Sidnei (2012). Manual de direito processual civil, volume 1 : teoria geral do processo e fase de conhecimento em primeiro grau de jurisdição. 2ª Ed. São Paulo: *Saraiva*.
4. Francis J. Mootz (2016), *Law, Hermeneutics and Rhetoric* (New York), xv-xvii.
5. Hartmann, Érica de Oliveira. A motivação das decisões penais e a garantia do artigo 93, IX, da *Constituição da República*
6. Saiki, Silvio Luis de Camargo (2007). A norma jurídica da motivação das decisões judiciais. *Rev. Jurídica*. Brasília, v. 9, n. 88
7. Jorge Junior, O princípio da motivação das decisões judiciais. *Revista Eletrônica da Faculdade de Direito a PUC – SP. PUC*

8. Gonçalves, Tiago Figueiredo (2003) – Dissertação de Mestrado: “A Garantia Da Fundamental da Motivação Das Decisões Judiciais”, *apresentada à Faculdade de Direito da PUC/ SP*, São Paulo, p. 42.
9. Peixoto, Maria de Lourdes Seraphico (1999). “Considerações a respeito da interpretação da norma constitucional. O papel da pré-compreensão” in *Cadernos de Direito Constitucional e Ciência Política*. São Paulo: *Revista dos Tribunais*, n. 28.
10. Canotilho, José Joaquim Gomes (1991). *Direito Constitucional*. 5 ed. Coimbra: *Almedina*.
11. Barroso, Luís Roberto (1999). *Interpretação e aplicação da Constituição: fundamentos de uma dogmática constitucional transformadora*. São Paulo: *Saraiva*.
12. Hesse, Konrad (1983). *Escritos de derecho constitucional*. Madrid: *Centro de Estudios Constitucionales*.
13. Oliveira, Fábio Corrêa Souza de (2003). *Por uma teoria dos princípios: o princípio constitucional da razoabilidade*. Rio de Janeiro: *Editora Lumen Juris*.
14. Ávila, Humberto (2009). *Teoria dos Princípios*. 10º ed. São Paulo: *Malheiros*.
15. Pereira, Potyara Amazoneida Pereira (2001). *Política Social e Democracia*. Rio de Janeiro: *Cortez*.
16. Canotilho, José Joaquim Gomes (1998). *Direito Constitucional e Teoria da Constituição*. 3 ed. Coimbra: *Almedina*.
17. Barroso, Luís Roberto (1996). *O Direito Constitucional e a efetividade de suas normas*, 3ª ed., Rio de Janeiro, *Renovar*.
18. Guerra Filho (2001). *Processo Constitucional e Direitos Fundamentais*. 2ºed. São Paulo: *Celso Bastos Editor: Publicação do Instituto Brasileiro de Direito Constitucional*.